

sőt helyenként az állítások ellenkezőjét bizonyítja. A Csapajev elemzésével foglalkozó fejezet egyébként a legjobban kidolgozott része a könyvnek, koncepciója és érvelése méltó a témához, s fő gondolata, a Csapajev és Klicskov barátságában megnyilvánuló tudatos bolsevik hatás a hősiesség, de sokszor anarchisztikus hajlandóságú parasztmozgalomra — alapos, átgondolt elemzésekre épül. Hogy Csapajev és Klicskov viszonyának regénybeli ábrázolása mennyire tudatos elgondoláson alapul, azt Furmanov egyik cikkéből vett idézet is bizonyítja: »A mi erőnk éppen abban rejlik, hogy harcunkat mély tudatosság hatja át, hogy eszméink az idők folyamán egyre érthetőbbeké válnak, egyre közelebb kerülnek a dolgozók millióihoz«.

A regény eszmei és művészi erényei méltán szereztek hatalmas népszerűséget az írónak, hiszen Furmanov volt az első, aki magas művészi színvonalon ábrázolta a polgárháború témáját, a harcban születő új társadalmat. Írói egyénisége a forradalom harcaiban bontakozott ki, műve kiváló prózai alkotások sorozatának volt elindítója. Másik elkészült regénye, a Lázadás című, a turkesztáni ellenforradalmi agitáció csapdájába esett tömegek felvilágosításának folyamatát, a maroknyi bolsevik győzelmes küzdelmét írja le. Harmadik regényéből

már csak egyes töredékek maradtak fenn. Ez a regény a 20-as évek irodalmi világát keltette volna életre. Naumov könyve alapján úgy érezzük, hogy Furmanov félbemaradt munkája igen érdekes és tanulságos mű lett volna, ha íróját fiatalon, tehetsége virágában el nem ragadja a halál.

Furmanov művészete, főként a Csapajev című regény és a belőle készült film Magyarországon is rendkívül népszerű. Népszerűségét Naumov könyve csak növelheti. Megérdemli ez a kismonográfia a gondos tanulmányozást, mert alapos munka eredménye. Naumov feldolgozza Furmanov naplóját, feljegyzéseit, gondosan elemzi kisebb munkáit, cikkeit, elbeszéléseit (melyekből egyébként Felejthetetlen napok címen magyarul is megjelent egy gyűjtemény). Érdekes az író lektori, irodalomszervezői munkásságával foglalkozó fejezet is. Meg kell azonban említenünk, hogy a könyv stílusa kissé fárasztó, időnként szürke, a mű felépítésében és megfogalmazásaiban a szerző gyakran él szokványos irodalomtörténeti fordulatokkal. Naumov könyvének alapvető érdemeit, az életrajz pontosságát, az elemzések biztonságát azonban ezek a — főként a mű olvasmányosságát érintő — kisebb-nagyobb hiányosságok nem befolyásolják.

Wéber Antal

LUTTER TIBOR : JONATHAN SWIFT

Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest 1954.

Régi adóssága irodalomtörténetírásunknak egy terjedelmesebb Swift-tanulmány, de talán soha jobbkor nem érkezhetett volna ez a törlesztés, mint éppen napjainkban, amikor annyi szó esik a születő és születendő szocialista szatírról. Az irodalomtörténész, ha jól végzi dolgát, nemcsak a klasszikus értékek kommentátora lehet, hanem az újak bábája is, s aki ma Swiftől ír könyvet, hozzáértően és megelevenítően, nem pusztán általános világirodalmi tájékozottságunkat növeli, hanem élő irodalmunk ügyét is támogatja a legközvetlenebb módon. De felfér itt nagyon a »prózta« tájékoztatás is. Mert bármennyire furcsán hangzik: nincs talán még egy széltében emlegetett és olvasott jelése a világirodalomnak, akit oly kevésbé ismernének nálunk, mint Swiftet. A *Gullivert* sokan olvasták — de hányan értették meg? És mit tett irodalomtudományunk eddig a helyes megértés érdekében? Marxista ismertetés, egy rövid *Gulliver-előszón* kívül tudomásom szerint nem is látott napvilágot, a polgári irodalomtörténet

utolsó szava pedig az volt, hogy »Swift kiemeli magát az emberfajta közösségéből, hogy megmutassa az egész fajta eredendő és javíthatatlan gyengeségét, gonoszságát és ostobaságát. Olvasása közben az ember mélyen szégyeli, hogy ember.« (Szerb Antal; *A világirodalom története*, Bpest 1943. II. k. 100. l.)

Ha a közismert *Gulliver* esetében ekkorát lehetett tévedni — s a fentiek egyáltalán nem Szerb Antal különvéleményét fejezik ki, hanem a burzsoá kritika szinte általánossá vált végkövetkeztetését — mi a helyzet a swifti életmű többi részével, amelyet nálunk nem is nagyon ismernek? Hogy mennyire nem, erre megint a művelt és az angol irodalomban tájékozott Szerb Antal szolgáltatja a példát, aki Swift második legnagyobb művének, a *Tale of a Tub*-nak még a címét sem idézi pontosan. Mert Swift nem egykönnyű író, ahogy eddigi magyarországi pályafutása alapján képzelhetnők, s ha a világ érdeklődését a *Gulliverrel* keltette is föl elsősorban, ennek a

szatírának biztos megértését sem lehet elképzelni egész életművének és természetesen frói, politikai, emberi harcainak ismerete nélkül.

Egy magyar Swift-könyv szerzője előtt tehát kettős feladat áll: egyrészt kiemelni Swiftet az ismeretlenség homályából, amely a mi közönségünk tudatában a világirodalom egyik legizgalmasabb, legihletőbb alakját máig is övezi, másrészt eloszlatni körülötte a hamisításnak azt a ködét, amelybe burzsoá irodalomtörténészek nemzedékei burkolták. (Tisztelet persze azoknak a jószándékú polgári irodalomároknak, akik a swifti életmű feltárásával és kiadásával, sőt interpretálásával is, a nagy szatíráró arcképeinek kialakításán fáradoztak.) Mindezt úgy kell elvégeznie, hogy egyszerre feleljen meg a tudományosság és a népszerű tájékoztatás követelményének, amit nem csupán az az esetlegesség ír elő, hogy a tanulmány a Művelt Nép Könyvkiadó sorozatában jelenik meg, hanem az a nagyon helyes tervező elgondolás is, hogy a részletes tudományos elemzésnek — amely bizonyára még évekig fog várni magára — igen hasznos és majdnem elengedhetetlen előmunkálata a főkérdéseket felölelő, tömör, népszerű ismertetés.

Lutter könyve általában megfelel ezeknek a kívánalmaknak: igen alkalmas bevezető és kalauz, amely Swift munkásságának részletekbe menő, elmélyült tanulmányozásával, a hozzáférhető filológiai és kritikai irodalom alapos felhasználásával készült. Marxista összefoglalás, amely revelálóan és lényegyet megmutatóan tudja felfedni a swifti életmű és az egykorú társadalmi harcok összefüggéseit. Pedig ezeknek feltárása a XVII—XVIII. századi Angliában különösen próbára tevő feladat, hiszen az 1688-as kompromisszummal hatalomra jutott »földbirtokos és tőkés többletsinálók«, a diadalmas angol burzsoázia berendezkedésének időszaka ez, a kezdeti korszakok minden lendületességével, összevisszaságával, zavart keltő tarkaságával. Forradalom utáni kor, amely a megkaparintott hatalom, a kivívott jogok megszilárdításának jegyében zajlik. Egy félúton megtorpant forradalom konszolidálása, a népporradalmat eláruló burzsoázia berendezkedése hosszantartó uralomra, az igazi forradalom győzelmének, sőt lehetőségének egyelőre minden távlatával nélkül. Bonyolítja a helyzetet, hogy akik ebben a korban a haladást képviselik, azok is szilárdan az 1688-as kompromisszum alapján állnak — maga Swift is. És a rendszer megbuktatására irányuló kísérletek 1715-ben és 1745-ben, jellegzetes módon, ellenforradalmiak, a legyűrt feudalizmust akarnák feltámasztani. A burzsoá hatalmat biztosító alkot-

mány megvédése, amely államjogilag a korlátozott monarchiában ölt testet, az ország belső békéjének fenntartása, minden erőszak elutasítása — kivéve ha a polgárság létérdekeinek megvédéséről van szó —, ezek Swift nyíltan vallott politikai nézetei. Innen érthető ellenszenv mindenfajta szekta és frakció iránt, innen magyarázható tevékeny anglikanizmusa. Az államvallás egységében a polgári berendezkedés egyik fő biztosítékát látta, az uralom fenntartásához elengedhetetlen rend és békesség zálogát. Hű fia volt korának és osztályának: a társadalmi lét a zseni tudatát is meghatározza. Az életrajzírónak és a művek magyarázójának azonban alkalma van megmutatni, hogy ez a társadalmi meghatározottság nemcsak korlátokat jelent. A lángész birtokában van azoknak a hatalmas felszabadító eredményeknek is, amelyeket az emberi haladás az ő koráig elért. Ezek a nagy teljesítmények éppen űbenne összegeződnek, sehol az egyes emberben ilyen magas fokot elő nem fordulnak, ezért tud elébe vágni kora átlagának. A társadalmi tudat mindig benne jelentkezik a legmagasabb, legtisztább, leghaladóbb szinten. Ez adja meg végső soron a lángelme éleslátását, erkölcsi biztonságát, merészségét, azt a szilárd alapot, amelyről bátran és biztosan ítélhet elevenek és holtak felett. Így összegeződtek Swiftben a haladó emberi gondolatnak azok a vívmányai, amelyeket e korban a felvilágosodás gyűjtőfogalmában szoktunk összefoglalni. Ez tette képessé arra, hogy a korabeli pártharcok zűrzavaros frontjai közt megtalálja azt a hadállást, amelyből az egész nép érdekeiért lendülhet támadásra — jöjjék mindig valamelyik uralkodó csoport lobogója alatt, whig vagy tory, vagy anglikán színekben —, hogy pap és politikailag meggyőződéses anglikán, még a deizmust is elutasító vallásos idealista létére megírja a korszak és minden idők egyik legmegsemmisítőbb egyházellenes szatírját, hogy be ne mocskolódjék a hatalmi tülekedés, a pártpolitikai csetepaték szennyétől, hanem a nép szemében már életében a szabadság védelmezőjeként magasodjék a törpe kortársak fölé, hogy meg tudja alkotni a *Gullivert*, amelyben nemhogy mizantrópként lepeződne le, hanem mint az elnyomottak egyik legszenvedélyesebb szószólója áll előttünk. Swift nemcsak nagyon hasonló volt korához, hanem nagyon különbözött is tőle, ettől a szemérmellen, mohó, kéméletlenül törtető kortól, amely úgy indult virágzásnak, hogy a nyomorúság soha nem sejtette szakadékait nyitotta meg az emberiség talpa alatt. Ebből az ellentétességből, a legmagasabbfokú humanista követelmények és a hatalmát konszolidáló burzsoá világ alantasságának ellentétéből szüle-

tett meg a swifti szatíra. Nem egy ember állt itt szemben az egész emberiséggel, hanem az író, a népharag és a néptípet megtestesítője, az elnyomókkal.

Szatíraírói programját már első nagy művében a *Hordómesé*-ben világosan megfogalmazta — és meg is valósította —, csak le kell fordítanunk, a szó szoros értelmében visszajára fordítanunk, a szatíra madárnyelvét:

»az a bőfcselő vagy feltaláló, aki a természetben jelentkező repedéseket és szakadásokat össze tudja forrasztani és fércelni, sokkal nagyobb szolgálatot tesz az emberiségnek és hasznosabb tudományra tanít bennünket, mint az ... aki feltép és teleplez minden hibát ... Aki tehát beéri azokkal a hátrýákkal és képekkel, amelyek a dolgok felszínéről hatolnak érzékeibe, igazi bölcs: leföli a természetet és ott hagyja a savanyú üledéket, hadd nyalja föl a filozófia és az értelem. Ez az a fennkölt és ritka boldogság, amelyet a kellemes csalatás fennforgásának nevezünk. Az a csendes, békés állapot, hogy gazemberek közt bolondok lehetünk.«

Ő maga nem volt hajlandó a bolond szerepét vállalni a gazemberek társadalmában. Értelme, lelkiismerete, lángoló igazságszerete meggátolta ebben.

A dolgok lényegéig való lehatolás eredménye az is, hogy szatírája nem egyik vagy másik vallás kigúnyolása, hanem a történelmi egyházak szerepének leleplezése általában, annak az ellenétnek felmutatása, amely az ősi keresztény gyülekezetek egyszerűsége, testvériessége és az egyházak »elfajzása« között fennáll. Swift a hitrendszereket, a legfőbb dogmákat, az ezekhez való makacs ragaszkodást esztelen és nevetséges dolgokként mutatja be, egyúttal élesen világít rá az egyházi hatalmaskodásra, haszonlesésre, az egyházak üzleti versengésére. A *Hordómesét* a kortársak egyöntetűen egyházellenesnek értelmezték, az anglikánok csakúgy, mint a másvallásúak vagy a deista Voltaire, aki örvendezve állapította meg, hogy a Swift-szatíra nevetető képzeti »csökkentik tiszteletünket a kinyilatkoztatás iránt«. Maga Swift persze tagadta, hogy a vallást akarta volna nevetőségessé tenni — ő csak a visszaéléseket ostromozta —, s akadtak is olyanok a későbbi korokban, akik hajlandók voltak a szatírárt úgy értelmezni, hogy az az anglikán egyházzal szemben viszonylag kíméletes. Lutter Tibor helyesen mutat rá a swifti bírálat *teljes* egyházellenességére, de egy pontatlan

megállapításával mintha maga is az anglikán-kímélet legendáját táplálná. A 32–33. lapon ezt olvassuk: »Márton történetét — amely lényegében az ő egyházát, az anglikán egyházat jelképezi — Swift nem folytatja tovább...« A megállapítás kétszeresen is helytelen. Abban az időszakban, amelyben Lutter szerint Márton története megszakad — a reformáció korában — Márton még a lutheri egyház megtestesítője a swifti allegóriában; később valóban az anglikanizmus jelképes alakjává válik, mert — s ez a második és lényegesebb pontatlanság — Swift igenis folytatja a történetet, s Márton kedvezőtlen jellemvonásai főleg ebben a folytatásban bontakoznak ki. Igaz, ez a toldalék némileg különvlik a fő történettől, eltűnik belőle a kabát-allegória, kidolgozása vázlatos, egyes kiadások nem is foglalják a *Hordómesé* cím alá, hanem közvetlenül a *Mese* után közlik. Mint kiderül, e rész fontosságával Lutter is tisztában van, mert könyvének 34. lapján, — élénk ellentmondásban a fent idézett megállapítással — már helyesen ezt írja: »A mese lényegében elmondja az angol vallási harcok történetét VIII. Henrikől egészen Swift napjáiig...« Hogyan lehetné ezt, ha éppen Márton, tehát az anglikán egyház története hiányoznék belőle?

A swifti éleslátás és humanizmus együttes eredménye, hogy az egykorú hódító, harácsoló és gyarmatszerző háborúk már ebben a korai írásban leálcázódnak: ez a háborúellenesség mindvégig egyik legdemokratikusabb, mert a nép álláspontját híven kifejező vonása maradt a swifti kritikának.

A *Gullivert* három évtized választja el a *Hordómesétől*. Swift közben az »augusztusi kor« elismert nagy írójává emelkedett, sőt a politikai élet magaslatait is megjárta, éveken keresztül a legbefolyásosabb miniszterek tanácsadója volt, de a politikai ambíciók kudarcbaütülésének idejét is meg kellett érnie, az írországi visszahúzódás, az ellenzékbe vonulás éveit, amikor csak távolról szemlélte a világ egyik legszélhámosabb politikai rendszerének, a Walpole-rezsimnek londoni tevékenységét, de annál közelebből az ír nép szenvedéseit. Politikusi pályája valójában ekkor, a szabadságot áhítózó ír nép szolgálatában ívelt igazán magasra.

Lutter kiemeli a swifti szatíra egyetemességét, pártokfölöttiségét a *Gulliverben*, de nem mutat rá elég nyomatékkal — jóllehet idézi — a műnek arra a megrendítő két mondatára, amely pedig a legpontosabban jelzi, milyen mélyre tudott hatolni Swift a társadalmi szerkezet titkába:

»A gazdagember élvezi a szegényember munkájának gyümölcsét, pedig az utób-

biak ezer az egyhez arányban javozny-
lanak az előbbiekekhez. Népünk javarésze
nyomorultul kénytelen élni és alacsony
bérért dolgozni nap mint nap, hogy
néhányan bőségben élhessenek.»

A swifti szatírának ez a tétel a kulcsa,
még akkor is, ha Swift látomása a jövő
társadalomról nem terjed túl az értelmes
lovak szigorúan osztályokba rendeződő, meg-
lehetősen kedélytelen patriarkális demok-
ráciáján, amelynek megvalósíthatóságában
maga sem nagyon hisz. Egyedül ez a kulcs
képes valamennyi kérdés igazi értelmét fel-
tárni, a többi közt a sokat hangoztatott mi-
zantropiáét is. Lehetett-e embergyűlölő, akit
éppen az emberiség túlnyomó többségének
nyomora és elesettsége háborított föl s aki
kifogyhatatlan volt az elnyomók bűneinek
sorolásában? Igaz, a *Gulliver* negyedik
részében mintha általános emberi — vagy
méginkább állati — tulajdonságokra ve-
zetné vissza ezeket a bűnöket. Ez a törekvés
nem itt jelentkezik először. Már a *Hordó-
mesében* azt írta, hogy a háború emberi
kiváltság, forrása az emberi mohóság ki-
elégíthetlensége, s már ott azt ígérte, hogy
»dicsimnuszt« fog zengeni az emberről. S a
Gulliver második részében az óriáskirály,
mikor értesül az angliai állapotokról, nem
tud más tanulságot levonni, mint hogy
»dicső hazád szülőiteinek zöme a nyomorult
és visszataszító férgeknek egyik legkárte-
konyabb fajtája.« Az a szenvedélyes és meg-
semmisítő támadás tehát, amelyet Swift
a Jehu ellen intéz a *Gulliver* negyedik részé-
ben, csak szatirikus kifejezése mélységes
felháborodásának, amelyet az egykorú álla-
potok, az emberi méltóság korabeli lealja-
sítása fölött érzett. Keserű író volt és
nagyon sokszor kétségbeesett is, de vég-
eredményében nem vesztette el hitét az
emberben. A szatíra formanyelvét értik
vagy magyarázzák tudatosan félre, akik a
»mizantrop« megnyilatkozások alapján mint
embergyűlölőt, mint a korlátlan pesszimiz-
mus hirdetőjét leplezik le — vagy ma-
gasztalják.

Swift egész életművéből, életének nagy
harcából és magából a *Gulliver*-ből érvek
seregével bizonyítható a burzsoá irodalom-
történések Swift-képének tarthatat-
lansága. Kár, hogy Lutter ennek a polemikus
kérdésnek — mint általában a vitás kérdé-
seknek — nem szentelt kellő figyelmet.
Swift mizantropiája közhellyé vált nálunk
is: ennek a tévhítnek szétfoszlatása, a pol-
gári irodalomtörténések érveinek cáfolata
olyan feladat, amelyet nem szabadna meg-
kerülnie egy marxista Swift-tanulmánynak.

De nem érthetünk egyet azzal sem,
ahogyan Lutter megmagyarázza Swift »mi-

zantropiá«-ját. Szerinte »... ez a bizonyos
mértékig affektált embergyűlölet Swift szá-
mára kibúvó: az előző részekben ugyanis
annyira kegyetlenül ostromozta, gúnyolta az
uralkodó osztályt, hogy lesújtó bírálatának
'általános emberivé' szélesítése, vagyis annak
bemutatása, hogy a leleplezett hitványságok
nem egy-egy társadalmi osztály bűnei, ha-
nem az *Ember* veleszületett természetének
következményei, Swiftet bizonyos értelemben
felmentik szatírája várható következményei
alól, s ugyanekkor a mű morálját
valamelyest összhangba hozzák az egyházi
tanítással, amely szerint az ember a bűnbe-
esés óta alapjában rossz.« (96—97. l.)

A magyarázat több ponton sántít. Lehet-e
affektálásról és kibúvóról beszélni olyan író
esetében, akinek szenvedélyes igazmondását
Lutter is hangsúlyozza, s akinek éppen
Gulliver-ével kapcsolatban idézi Kirpotyin
megállapítását: »az ingadozó, csűrő-csavaró,
nem őszinte 'szatíra' már nem szatíra?«
Swift val kirohanásai a Jehuval aljasodott
emberek ellen nagyra is őszinték s — bár-
mennyre paradoxul hangzik is — határtalan
emberszeretetéből, az emberiség jövőjén való
aggódásából táplálkoznak. Ez és csakis ez
magyarázhatja éppen kíméletlen őszinte-
ségét, azt a könyörtelenséget, amellyel le-
leplezi az emberben levő állatot — lépten-
nyomon félreérthetetlen hangsúllyal utalva
arra, hogy ez az elaljasodás, az állat fölül-
kerekedése az emberben a korabeli gazda-
sági, társadalmi stb. viszonyok közvetlen
következménye és megnyilatkozási formája.
És helytelen Lutternek az a megállapítása is,
hogy Swift csak »az előző részekben ...
ostorozta, gúnyolta az uralkodó osztályt«,
hiszen a negyedik rész e tekintetben is igazi
betetőzése a szatírának: Swift sehol nem
támadja szenvedélyesebben a hódító hábo-
rúkat, a gyarmatosítást, a törvényes csűrő-
csavarást, sehol nem beszél nagyobb gyűlö-
lettel a pénz mindenhatóságáról és sehol
nem világít rá pontosabban a kizsákmányolók
és kizsákmányoltak ellentétére, mint éppen
itt. Végül azt a feltevést, hogy Swift a mű
morálját az egyház tanításával akarta volna
»valamelyest« összhangba hozni, a szatíra
egyetlen legapróbb részlete sem támasztja
alá, az egészek minden vallási kötöt-
tségtől mentes, szabad szelleme pedig teljes-
séggel kizárja.

Lutter egyébként igyekszik Swift főművét
sokoldalúan megvilágítani, a tartalmi-formai
elemzésen kívül felveti a szatíra általános
kérdéseit, foglalkozik a *Gulliver* regény-
történeti helyzetével, kiadástoréntével stb.
Mégsem szabadulhatunk attól a benyomás-
tól, hogy ez a fejezet a tanulmányunk talán
leginkább vázlatzerű része, ezt sikerült a
szerzőnek legkevésbé egységbe olvasztania.

Bizonyos kérdések — pl. a *Gulliver* világirodalmi hatása —, csak futólagos említés formájában merülnek fel, a *Gulliver* magyarországi fogadtatása pedig még így sem, pedig nem ártott volna megvizsgálni a hazai véleményeket s nem utolsó sorban a fordításokat, fölvetve azt a kérdést, hogyan igyekeztek nálunk, mintegy a keserű és »mizantrop« Swift ellensúlyozásaként, a világ egyik legnagyobb szatírikusát — ifjúsági kiadások örve alatt — ártalmatlan mesemondóvá szelídíteni?

Általában jobban sikerültek az életrajzi, mint az elemző fejezetek. Szerencsés megformálásával kiemelkedik a Swift—Stella, Swift—Vanessa kapcsolat ismertetése, a *Stellához lrt napló* példásan mértéktartó és mégis sokatmondó felhasználása.

Lutter egészében helyes, arányos fejlődésképet és megbízható korpéket ad. Kiterjeszkedik számos, nálunk teljesen ismeretlen Swift-műre, beszámolója mégsem válik sehol száraz katalógussá. A *Könyvek csatájá-ról*, a *Szövetségesek magatartásáról*, a *Káromkodás bankjáról*, a *Postókereskedő leveleiről* és Swiftnek még egész sor prózai írásáról olyan tájékoztatást kap a magyar olvasó, amely bizonyára felkelti vágját, hogy ezeket a műveket egy Swift-antológiából közvetlenül is megismerhesse. A könyv filológiailag megbízható, legfeljebb azt a fogyatékoságát említhetjük, hogy bizonyos adatok problematikusságára — pl. Swift és Stella házas-

ságának megtörtétere — nem figyelmezteti az olvasót. Mint olvasmány közvetlen, a nem szakemberek számára is megnyerő. Az ilyesfajta művek igazi hangját azonban mégsem találta el Lutter, s ez a fogyatékoság felhívja figyelmünket az irodalmi tárgyú népszerűsítő könyvek stílusának kérdésére. A szárazság, az áltudományos nagyképűség kerülése helyes dolog, erre szemmel láthatólag törekedett Lutter is. De a közvetlenségnek nem szabad olcsóságba, a könnyedségnek lazaságba és hanyagságba átsapnia. S ezeket a veszélyeket Lutter nem tudta mindenütt elhárítani. Már egyes fejezetcímeinek megválasztásában érvényesült némi sablonos »regényesség« — »A szegény rokon«, »Politikai harcok tüzeiben«, »Tory vízekén« — s ez a hangütés aztán szükségszerűen csúszott át egy-egy óvatlan pillanatban az elkoptatott frázisok dallamába: »A győztes toryk bosszúért lihegtek« (46. l.), »a politikai berkeiben« (48. l.), »Vanessa kijátszotta utolsó kártyáját« (170. l.).

Mindent összevéve: A Művelt Nép Könyvkiadó »Kultúra Mesterei« sorozatát Lutter Tibor érdekes, hasznos köfettel gyarapította. Kívánjuk, hogy a második kiadásban vagy méginkább egy nagyobb lélegzetű Swift-monográfiában alkalma nyíl- lék kiegészíteni és kijavítani, ami úttörő jellegű kis könyvében még hézagos vagy nagyon is vitatható.

Kéry László

BERZSENYI DÁNIEL VÁLOGATOTT VERSEI

Válogatta és bevezette Vargha Balázs. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest, 1954.

Berzsenyi nagyobb költőink közül a fel-szabadulás óta egyike a legelhanagoltabbak-nak. Nemcsak kiadások, nemcsak tanulmányok nem hívták fel rá a figyelmet, de még az iskolai tanításban is a harmadrendűek közé szorult. Ezért is örülünk, hogy a Szépirodalmi Könyvkiadó válogatott versei kibocsátásával szélesebb körben kívánja megismertetni.

Berzsenyi költészetének értéke, jelentősége ugyan aligha vonható kétségbe, osztályhelyzetéből adódó nyilvánvaló korlátai, sőt haladásellenes nézetei mégis problematikussá teszik értékelését. Épp ezért nagy feladat állt a kötet szerkesztője, Vargha Balázs előtt mind a válogatásban, mind a költőt bemutató, értékelő bevezetés megírásában. A válogatás volt aránylag a könyv-nyebb: az irodalmi közízlés csaknem másfél évszázad alatt kiválogatta már a feltét-

lenül időtálló Berzsenyi költészetéből, s Vargha Balázs feladata inkább csak az volt, hogy ezt a válogatást ellenőrizze, s a kötet terjedelménél mindenestre kisebb »standard« anyagot kiegészítse. Nehezebb feladat volt azonban a költői arckép megrajzolása.

Berzsenyi költői fejlődésének nyomkövetését igen megnehezíti, hogy versei időrendjének és életkörülményeinek elég hézagos ismerete, példaképeihez való, mai szemszögből nézve néha túlságosan szoros ragaszkodása és lassan érlelő költői alkotás-módja miatt csak kevés költeményénél tudjuk az élményt és a művet megnyugtató módon összekapcsolni, életét és költészetét ugyanazokkal a határkövekkel korszakolni. Vargha Balázs tanulmánya ezt a nehézséget igyekezett legyűrni. Arra törekedett, hogy Berzsenyi élete és kora jelentős eseményeit és költészetének fordulattjelző da-